

E-ISSN: 3023-820X
Yaz 2026 • Summer 2026
Cilt 3 • Volume 3
Sayı 1 • Issue 1

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

Editör
Editor-in-Chief

Öğr. Gör. Esra AKA
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Danışma Kurulu
Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK
(İstinye Üniversitesi)

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Bülent BAYRAM
(Kırklareli Üniversitesi)

Prof. Dr. Bünyamin TAŞ
(Aksaray Üniversitesi)

Prof. Dr. Ebru Burcu YILMAZ
(İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Gençay ZAVOTÇU
(Kocaeli Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan KAPLAN
(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
(Adıyaman Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal YAVUZ
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Celal VARİŞOĞLU
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Sait ÇALKA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM
(Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAYUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ozan YILMAZ
(Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Sadık ARMUTLU
(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Prof. Dr. Serkan TÜRKOĞLU
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Cemalettin YAVUZ
(Trakya Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Akif GÖZİTOK
(Erzurum Teknik Üniversitesi)

Alan Editörleri

Field Editors

Klasik Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Halk Edebiyatı

Prof. Dr. Canser KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Yeni Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Türk Dili

Prof. Dr. Ümit HUNUTLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Türk İslâm Edebiyatı

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Yılmaz ÖKSÜZ
(Ege Üniversitesi)

Türkçe Eğitimi

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Hakan SÖNMEZ
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Tarih ABD

Prof. Dr. Hidayet KARA
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Sayı Hakemleri
Issue Reviewers

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Ayşe TARHAN
(Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan KAPLAN
(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. İhsan SAFİ
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih Ramazan SÜER
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa Sefa ÇAKIR
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Sait ÇALKA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emrah GÖKÇE
(Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK
(Çukurova Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ercan BARAN
(Bingöl Üniversitesi)

Prof. Dr. Sadık ARMUTLU
(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZDİL
(Bitlis Eren Üniversitesi)

Prof. Dr. Sadık YAZAR
(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ
(Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Candan YILDIRIM
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Vildan S. COŞKUN
(Sakarya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Songül KARACA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Nilüfer KARADAVUT
(Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)

Doç. Dr. Alper AY
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Ahmet GÖKÇE
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Yazı İşleri Sorumlusu
Managing Editor

Gizem SERGERDANOĞLU

Dil Editörleri
Language Editors

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE (Türkçe)
Öğr. Gör. Dr. Hakan SÖNMEZ (İngilizce)
Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Sıddık ŞAHİN (Farsça)

Musahhihler
Proofreaders

Fatma TÜRK
Haydar ÖZÇELİK

Son Okuma Sorumluları
Final Proofreaders

İlknur CEVHER

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj
Cover Design and Layout

Beyza ABDUKARIMOV

Yazışma Adresi
Contact

dergiklasikdivan@gmail.com
<https://dergi.klasikdivan.com>

Taranan Dizinler ve Etik Beyanı

Klasik Divan Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
E-ISSN: 3023-820X

Dergimizdeki yazıların her türlü sorumluluğu yazarlara aittir.

Kaynak gösterilerek yazılardan alıntı yapılabilir.

Dergimizde; benzerlik oranı için Turnitin kullanılmaktadır.

Yazarlar, yapay zekâ kullanımını bildirmekle yükümlüdür.

Dergimiz; ücretsiz ve tamamen açık erişim olarak sunulmaktadır.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21101356>

Dibace

Kıymetli *Klasik Divan* Okurları,

Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 3-1 (KD-UDKEAD 3/1), 29 Haziran'da yayımlanmıştır. Dergi, çift kör hakem uygulaması ile incelenip uygun bulunmayan yazılar elendikten sonra toplam sekiz yazı ile yayıma hazırlanmıştır. Bunlardan; biri *Araştırma Notu*, dördü *Araştırma Makalesi*, biri *Dijital Beşeri Bilimler Makalesi* ve ikisi *Kitap Tanıtım Yazısı*'ndan oluşmaktadır. Bu sayıda dergimize yazılarıyla katkıda bulunan değerli araştırmacılara, hakemlik teklifimizi geri çevirmeyip yazıları inceleyen saygıdeğer hakem kuruluna ve yayımlanma aşamasında büyük bir titizlikle çalışan ekip arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Saygılarımızla.

Baş Editör
Öğr. Gör. Esra AKA

Makale göndermek için başlangıç tarihi: 30 Ocak 2026

Makale göndermek için son tarih: 30 Mayıs 2026

1. Sayının yayımlanma tarihi: 29 Haziran 2026

İÇİNDEKİLER CONTENT

Dergi Künyesi.....	I
Dibace:.....	VI
İçindekiler:	VII

Araştırma Notu Research Note

1. Kastamonulu Harîrî'nin Celâlzâde Mustafa'ya Nişancı Oluşunu Tebrik ve Himaye Talebi Amacıyla Sunduğu Şefâatnâme'si Üzerine On The Şefâatnâme Submitted by Kastamonulu Harîrî to Celâlzâde Mustafa as a Congratulator for His Becoming a Nişancı and as a Request for Protection Prof. Dr. Mücahit KAÇAR.....	1
---	----------

Araştırma Makalesi Research Article

2. El-Kâhîretü'l-Cedîde Romanında Biçimsel Dindarlığın Edebî Eleştirisi Literary Criticism Of Formalistic Piety in The Novel <i>al-Qâhîrah al-Jadîdah</i> Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KAŞ.....	13
3. Hâcibî'nin Şerh-i Luccetu'l-Esrâr'ı Hajibi's <i>Sharh-i Lujjat Al-Asrar</i> Burçak BİNGÖL.....	36
4. Bir Osmanlı Münevverinin Okuma Kültürü: Kethüdâzâde Mehmed Ârif Efendi Örneği Reading Culture in The Ottoman Intellectual Tradition: The Case Of Kethüdâzâde Mehmed Ârif Efendi Fuat TURPCU.....	43

5. Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı'nda Ejderha/Yılan Metaforu The Metaphor of The Dragon/Snake in The Diwan Of Gelibolulu Mustafa Âlî Makbule Nur ÇAPACI.....	93
---	-----------

Dijital Beşerî Bilimler Makalesi
Essay on Digital Humanities

6. <i>Safahat</i>'ın Birinci ve Altıncı Kitaplarının Metin Madenciliği Yöntemiyle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi A Comparative Analysis of The First and Sixth Books of <i>Safahat</i> Using Text Mining Methodology Betül SEVİNDİK.....	130
--	------------

Kitap Tanıtım Yazısı
Book Review

7. Türk İslâm Edebiyatında Türler Sevnur DORUK.....	149
--	------------

8. İnsan Deniz ve Hayat Pınar ÇİFTÇİ.....	153
--	------------

**Safahat’ın Birinci ve Altıncı Kitaplarının Metin Madenciliği Yöntemiyle
Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**

**A Comparative Analysis of the First and Sixth Books of Safahat Using Text
Mining Methodology**

Betül SEVİNDİK

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Doktora Öğrencisi

b.sevindik@hotmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-2093-393X>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21029341>

Makale Türü/Article Type: Dijital Beşerî Bilimler Makalesi

Geliş Tarihi/Date of Submission: 25 Mart 2026

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 14 Nisan 2026

Sayfa/Page: 130-147

Atıf/Citation: Sevindik, Betül. “Safahat’ın Birinci ve Altıncı Kitaplarının Metin Madenciliği Yöntemiyle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”. *Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2026), 130-147.

Değerlendirme/Peer Review: İki dış hakem-Çift taraflı körleme/Double anonymized-Two external.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bilimsel etik kurallarına uyulduğu ve yararlanılan eserlerin kaynaklarda belirtildiği beyan olunur./It is declared that the principles of scientific ethics have been followed and that all sources used in this study have been duly acknowledged in the references.

İntihal/Plagiarism: Bu makale turnitin programında taranmıştır. /This article was checked by turnitin.

Safahat'ın Birinci ve Altıncı Kitaplarının Metin Madenciliği Yöntemiyle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

A Comparative Analysis of the First and Sixth Books of Safahat Using Text Mining Methodology

Betül SEVİNDİK

Özet

Bu çalışmada Mehmet Âkif Ersoy'un edebî ve fikrî değişimi, Türk toplumunun dönüşüm dinamiklerini barındıran *Safahat* (birinci kitap) ve eylemsel zirvesini temsil eden *Âsım* (altıncı kitap) özelinde Dijital Beşerî Bilimler perspektifiyle incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, şairin pasif realizmden aksiyoner idealizme geçiş sürecini geleneksel edebiyat incelemelerindeki öznel yakın okuma yöntemlerinin sınırlılıklarını aşarak uzak okuma ve metin madenciliği verileriyle nesnel bir zeminde ortaya koymaktır. Bu doğrultuda veri setleri titizlikle temizlendikten sonra eserlerdeki kelime sıklıkları, kavramsal anlam ağları, tematik değişimler ve hitap yapıları web tabanlı analiz aracı "Voyant Tools" ile somut verilere dönüştürülmüştür. Bulgular, yazarın yıllar içindeki zihniyet, zaman algısı ve söylem değişimini nesnel olarak desteklemektedir. Birinci kitapta söylemin merkezini teşkil eden "ey" nidası etrafında "zavallı, artık, kadın, çocuk" gibi sözcükler kümelenmektedir. Bu kavramsal tablo, şairin toplumsal durumları teşhis kabiliyetini kanıtlar niteliktedir. Altıncı kitapta bu hiyerarşi "oğlum" ve "sen" kavramlarına devredilmiş, "dinle, bak, hareket, şimdi, lazım" gibi yönlendirici ifadelerle rasyonel bir ikna ve irade mekanizması kurgulanmıştır. İlk eserdeki feryat ve teşhis dili; altıncı eserde eylemi ertelemeyen, diyaloga dayalı ve kararlı yapısal bir inşaya evrilmiştir. Sonuç olarak çalışma, Âkif'in toplumu gözlemleyen edilgen bir tanıktan eylemi önceleyen kararlı bir nesil inşacısına dönüştüğünü istatistiksel verilerle desteklemektedir. Bununla birlikte şairin yıllar içindeki kavramsal ve üslup değişimini web tabanlı analiz aracı yardımıyla ortaya koyarak edebiyat incelemelerine geleneksel yöntemlerin ötesine geçen doğrulanabilir ve yenilikçi bir model sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, dijital beşerî bilimler, metin madenciliği, Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, *Âsım*, Voyant Tools.

Abstract

This study examines Mehmet Âkif Ersoy's literary and intellectual transformation from a Digital Humanities perspective, focusing on *Safahat* (the first book), which embodies the transformative dynamics of Turkish society, and *Âsım* (the sixth book), which represents his peak of activism. The main objective of the study is to objectively present the poet's transition from passive realism to activist idealism, surpassing the limitations of subjective close reading methods in traditional literary studies, through distant reading and text mining data. To this end, after meticulously cleaning the datasets, word frequencies, conceptual meaning networks, thematic shifts, and address structures in the works were transformed into concrete data using the web-based analysis tool "Voyant Tools". The findings objectively support the author's shift in mindset, perception of time, and discourse over the years. In the first book, words like "poor, now, woman, child" cluster around the central exclamation of "oh". This conceptual framework demonstrates the poet's ability to diagnose social situations. In the sixth book, this hierarchy is transferred to the concepts of "my son" and "you" and a rational mechanism of persuasion and will is constructed with guiding expressions such as "listen, look, act, now, necessary". The language of lament and diagnosis in the first work has evolved in the sixth work into a decisive, dialogue-based construction that does not postpone action. In conclusion, the study supports with statistical data the transformation of Âkif from a passive observer of society to a determined generation builder who anticipates action. Furthermore, by revealing the conceptual and stylistic changes in the poet over the years using a web-based analysis tool, it offers a verifiable and innovative model for literary studies that goes beyond traditional methods.

Keywords: Literature, digital humanities, text mining, Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, *Âsım*, Voyant Tools.

GİRİŞ*

Türk edebiyatı tarihi içinde sosyo-politik gerçekliği, yaşanılan dönemin tüm kırılma noktalarıyla ve sanatsal bir yetkinlikle aktaran şahsiyetlerin başında Mehmet Âkif Ersoy gelmektedir. Şiirini estetik bir fildişi kuleden çıkarıp doğrudan sokağın, halkın ve mazlumun hizmetine sunması onu çağdaşlarından ayırmaktadır. Kaynaklardan hareketle Mehmet Âkif incelendiğinde onun doğup büyüdüğü İstanbul'un mahalli diline hapsolmadığı; görev ve seyahatleri vesilesiyle adım adım gezdiği Rumeli ile Anadolu'nun söz varlığını, halkın konuşma kalıplarını ve hatta arka sokakların argosunu dahi manzumelerine büyük bir doğallıkla taşıdığı görülür.¹ Dilin geniş ifade imkânlarını sonuna kadar kullanan şair; Türkçeyi her türlü insani duyguyu, sokağın canlılığını ve fikrî muhtevayı taşıyabilecek güçlü bir şiir dili hâline getirmiştir.² Bu yönüyle onun yedi kitaptan müteşekkil eseri *Safahat*, Türk milletinin zihniyet dünyasını ve sosyo-kültürel hafızasını barındıran bir dil havzası niteliğindedir.

Âkif'in poetik yetkinliğini ve dilindeki canlılığı besleyen temel unsur, şiirlerini kurguladığı mekânsal ve kültürel zeminle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda *Safahat*, Osmanlı toplum hayatının canlılığını kahvehaneler, sokaklar, mahalle araları ve aile ortamları gibi kamusal ve toplumsal alanlar üzerinden manzum hikayelere dönüştürür. Literatürde sözlü kültür ortamlarının şiire taşınması olarak kavramsallaştırılan bu durum, Âkif'in halkın müşterek sesini ve toplumsal realiteyi merkeze aldığını gösterir.³ Ne var ki bu dilsel, mekânsal ve düşünsel miras; zaman içerisinde değişen kelime kadrosu ve kuşaklar arası dilsel mesafeler sebebiyle günümüz gençliği için anlaşılması güç, uzak bir dünya hâline gelmeye başlamıştır. Geleneksel edebiyat araştırmaları, bu mesafeyi ve metinlerdeki tematik dönüşümleri genellikle metin şerhi, yakın okuma ve öznel yorumlar üzerinden anlamlandırmaya çalışmaktadır. Şüphesiz bu klasik yöntemler, metnin edebî değerini kavramada hayati bir role sahip olmakla birlikte devasa metin yığınlarının arkasında yatan büyük zihniyet değişimlerini ve kavramsal örüntüleri bütünüyle görünür kılmada sınırlı kalabilmektedir. Tam da bu noktada son yıllarda küresel ölçekte ve Türkiye araştırmalarında güçlü bir eğilim olarak beliren Dijital Beşerî Bilimler ve bilgisayar destekli metin analiz yöntemleri; edebiyat bilimine nesnel, doğrulanabilir ve ufuk açıcı yeni pencereler sunmaktadır.⁴ Günümüzde kullanılan algoritmik yaklaşımların ve metin analizlerinin kökleri aslında daha eski dönemlere uzanmaktadır. Öyle ki, yazarın üslubunu metinde geçen kelimelerin frekanslarına göre tespit etme fikri ilk defa 1851 yılında Augustus de Morgan

* Bu çalışmada üretken yapay zekâ araçlarından Gemini; yazım denetimi ve üslup düzeltmelerinde kullanılmıştır.

1 M. Orhan Okay- M. Ertuğrul Düzağ, "Mehmet Akif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/432-435; Murat Küçük, "Mehmet Akif Ersoy ve Türkçe", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 21/2 (2014), 95.

2 Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif Ersoy", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Erişim 15 Mayıs 2026, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mehmet-akif-ersoy>.

3 Gülten Küçükbasmacı, "Safahat'ta Hayatın Farklı Hâlleri ya da Sözlü Kültür Ortamları", *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2015), 352.

4 Fatma Aladağ, "Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (Şubat 2020), 775.

tarafından öne sürülmüştür.⁵ Bu teorik düşüncenin bir makine yardımıyla ilk somut uygulaması ise İtalyan Cizvit rahibi Peder Roberto Busa'nın 1949'daki *The Index Thomisticus* (IT) projesinde görülmüştür.⁶

Türkiye'deki dijital beşerî bilimler araştırmaları literatüründe sıklıkla vurgulandığı üzere bilgisayar algoritmalarının edebî ve tarihî metinlere uygulanması, araştırmacılara geleneksel yöntemlerle fark edilmesi imkânsız olan makro düzeydeki tematik ağları ve kelime ilişkilerini keşfetme imkânı tanımaktadır.⁷ Metin madenciliği olarak adlandırılan bu dijital yaklaşımlar, edebî metinleri soğuk birer istatistik yığınına dönüştürmek için değil şairin satır aralarına gizlediği zihin haritasını ve kavram dünyasını daha geniş bir vizyonla somutlaştırmak için elverişli imkânlar barındırmaktadır.⁸ Nitekim Türkçe ve Osmanlıca metinlerin dilsel dinamiklerine uygun dijital araçların test edilmesi ve bu metinlerin dijitalleştirilerek görselleştirilmesi, klasik metinler ile yeni nesil arasında deneysel bir köprü kurmaktadır.⁹

Çalışmanın merkezinde yer alan Âkîf'in edebî ve fikrî gelişim süreci incelendiğinde onun toplumun dertleriyle dertlenen bir şairden o dertlere somut çözümler üreten bir mütefekkiye dönüştüğü açıkça görülür. Onun sanatındaki bu dönüşümün ve kronolojik seyrin en somut izlenebileceği duraklar ise II. Meşrutiyet'in hemen ardından kaleme aldığı *Safahat* (birinci kitap) ile I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarının ardından kaleme aldığı *Âsım* (altıncı kitap)'dır. Edebiyat tarihlerinde sıklıkla vurgulandığı üzere Âkîf, birinci kitapta toplumsal bünyenin maruz kaldığı ahlaki çözülmeyi, cehaleti ve yoksulluğu realist bir bakışla tasvir eder.¹⁰ Bu ilk dönem şiirlerinde realizm, yerini zaman zaman derin bir ümitsizlik feryadına ve şairin kendi ifadesiyle “lânet-i ebediyye” uyandıracak manzaraların teşhirine bırakır.¹¹ Buradaki şiirlerde hüznle birleşmiş bir hayal kırıklığı ve belirsizlik atmosferi hakimdir.

Âkîf'in aksiyon felsefesi, toplumsal yaraları sadece mukadder bir çöküş olarak feryatla karşılamaktan ibaret değildir. Çünkü o, en umutsuz anlarda bile içinde daima bir diriliş ümidi barındırmaktadır. Bu diriliş ve aksiyon şuurunun somutlaşarak ideal nesle seslendiği eser ise *Âsım*'dır. Bu kitapta Âkîf sanat, duygu ve zekâ bakımından en üst seviyededir. Birinci kitaptaki feryat ve acı; telif kronolojisinde ilerledikçe yerini bir ilahi iradeye, karakter inşasına ve geleceğe matuf sarsılmaz

5 Ksenia Lagutina vd., “A Survey on Stylometric Text Features”, *2019 25th Conference of Open Innovations Association (FRUCT)* (2019), 184-195.

6 Geoffrey Rockwell - Marco Passarotti, “The Index Thomisticus as a Big Data Project” (2019).

7 Yunus Uğur (ed.), *Dijital Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları* (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023), 14-18.

8 İsmail Güleç (ed.), *Klasik Türk Edebiyatında Dijital Uygulamalar* (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2025), 22-26.

9 Ayrıntılı bilgi için bk. Ayşe Tarhan, *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları* (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2025).

10 Nurettin Topçu, *Mehmed Akif* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 47-51; Hatice Fırat, “Safahat ve Aile Eğitimi”, *Türkoloji Araştırmaları (Fuat Özdemir Anısı Özel Sayısı)* (1997), 88.

11 M. Orhan Okay, *Mehmet Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1989), 74.

bir ümide bırakır.¹² Şair, ilk kitapta sokağın ağlayan yüzüne ve sözlü kültürün getirdiği mağduriyet sahnelerine ayna tutarken *Âsım*'da memleketin kurtuluşunu omuzlayacak, ilim ve fazileti bir arada eritecek dinamik bir gençlik modeli kurgular.¹³ Dolayısıyla *Safahat*'ın ilk kitabından *Âsım*'a uzanan çizgi, edebiyat sosyolojisi açısından sadece basit bir üslup değişimi değil Türk entelektüel tarihindeki teşhis aşamasından tedavi ve inşa aşamasına geçişin edebî beyannamesidir. Buradan hareketle çalışmada metin madenciliği yöntemi ile şairin düşünce dünyası, hayata bakışı ve ifade biçimindeki değişim; eserlerdeki anahtar kavramların kullanım sıklığı ve bağlamı üzerinden somut verilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yöntem ve Veri Seti

Bu çalışma, geleneksel edebiyat bilimi ile son yıllarda hem uluslararası literatürde hem de Türkiye odaklı çalışmalarda dikkate değer bir ivme kazanan bilgisayar destekli metin analizi yaklaşımlarının kesişim noktasında kurgulanmıştır.¹⁴ Çalışmada edebî metin incelemelerinde sıkça görülen ve çoğunlukla araştırmacının kişisel beğenisine dayanan öznel yorumların ötesine geçmek amaçlanmıştır. Belirtilen amaca yönelik olarak edebî metinlerdeki anlamsal yapıları ve zihniyet değişimlerini nesnel verilerle görünür kılmak için disiplinlerarası bir metodoloji benimsenmiştir. Söz konusu yaklaşımın temel çatısı, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi üzerine kurulmuştur. Elde edilen yapılandırılmamış metin verilerinin dijital ortamda işlenmesi, tasnif edilmesi ve mikro düzeydeki kavramsal örüntülerinin haritalandırılması aşamalarında ise metin madenciliği tekniğinden yararlanılmıştır.¹⁵ Nitekim edebiyat araştırmalarında metin madenciliği; binlerce kelimelik eserler içinde gözden kaçabilecek karmaşık ilişki ağlarını ve tematik dönüşümleri nesnel bir biçimde saptayarak araştırmacıya geniş, doğrulanabilir bir zemin sunar. Böylece bu yenilikçi yaklaşım, şairin kelime tercihlerinin arkasında yatan düşünce dünyasını saniyeler içinde görünür kılarak geleneksel yorumculuğa güçlü ve tarafsız bir bakış açısı kazandırmaktadır.¹⁶ Türkiye'de bilgisayar destekli üslup ölçümü araştırmaları henüz sınırlı düzeyde olmakla birlikte alana katkı sağlayan niteklili örnekler mevcuttur. Söz gelimi Fazlı Can ve Jon M. Patton, Yaşar Kemal imzalı beş ciltlik *İnce Memed* serisinde cümle ve kelime yapılarına odaklanarak yazarın yıllar içindeki üslup değişimi somutlaştırılmıştır.¹⁷ Bu çalışmada da Mehmet Âkif'in zaman içindeki zihniyet dönüşümü metin madenciliği aracılığıyla nesnel verilere dayandırılmıştır.

12 Nurettin Topçu, *Mehmed Akif*, 57-65; Yaşar Kop, "Safahat'a Göre Mehmet Akif'in Eğitim Anlayışı", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 41 (Mart 2017), 368.

13 Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 1: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 45. Baskı, 2025), 183-185; Nurettin Topçu, *Mehmed Akif*, 57-65

14 Fatma Aladağ, "Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi", 778.

15 Suat Atan, "Metin Madenciliği: İmkânlar, Yöntemler ve Kısıtlar", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31 (Mayıs 2020), 222; Sadullah Çelik, "Metin Madenciliği ile Shakespeare Külliyyatının İncelenmesi", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/3 (2020), 1352.

16 Sadi Evren Şeker, "Metin Madenciliği (Text Mining)", *YBS Ansiklopedi* 2/3 (Eylül 2015), 3.

17 Fazlı Can - Jon M. Patton, "A Stylometric Analysis of Yasar Kemal's Ince Memed Tetralogy", *Computers and the Humanities* 38/4 (2004), 457-467.

1. Veri Seti ve Ön İşleme (Data Cleaning) Süreci

Araştırmanın veri setini (derlemi) Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahat* adlı eseri içerisinde kronolojik, mekânsal ve felsefî açıdan iki farklı kutbu temsil eden birinci kitap *Safahat* (44 şiir) ile altıncı kitap *Âsım* (tek ve uzun bir manzume) oluşturmaktadır. Âkif, Türkçeyi sokağın ve kamusal hayatın tüm canlılığıyla şiire taşıırken arkasında devasa bir kelime çeşitliliği bırakmıştır.¹⁸ Analiz sürecine başlamadan önce her iki eserin dijital metin formatındaki nüshaları titizlikle kontrol edilmiş ve iki ayrı derlem hâlinde sisteme tanımlanmıştır.

Metin madenciliği çalışmalarında sayısal verilerin sıhhati ve anlamsal tutarlılığı açısından en kritik aşama, metin ön işleme ve temizleme safhasıdır.¹⁹ Bu doğrultuda iki metin içerisinde yer alan ancak anlamsal bir ağırlığı ve edebî bir temayı tek başına temsil etme gücü bulunmayan “ve, de, ki, mi, üzere, için, ile” gibi işlevsel olmayan kelimeler, bağlaçlar ve edatlar veri setinden bütünüyle ayıklanmıştır. Bunun temel sebebi, dijital analiz programlarının kelimeleri aralarındaki boşlukları referans olarak saymasıdır. Eklerin ya da edatların ayrı yazılması, Arapça-Farsça tamlamaların yapısı veya yardımcı eylemlerle kurulan birleşik fiiller, yazılımların kelime frekanslarını hatalı ölçmesine neden olabilmektedir.²⁰ Olası algoritmik yanılgıların önüne geçmek amacıyla söz konusu ayıklamalar gerçekleştirilerek sistemin şairin zihinsel dünyasını, mekânsal algısını ve kamusal gerçekliğini yansıtan asıl söz varlığı değerlerine odaklanması sağlanmıştır.

2. Analiz Aracı ve Değişkenleri: Voyant Tools²¹

Veri setinin uygulamalı ve karşılaştırmalı olarak çözümlenmesinde dijital beşerî bilimlerin alanında küresel ölçekte kabul gören ve edebî metinlerin görselleştirilmesinde güçlü algoritmalar barındıran açık kaynak kodlu web tabanlı Voyant Tools analiz yazılımı kullanılmıştır.²² Yazılımın sunduğu imkânlar çerçevesinde çalışmada şu temel değişkenler ve araçlar aktif kılınmıştır:

2.1. Sıklık (Frekans) Analizi (Cirrus & Summary): Kelimelerin metin içerisindeki kullanım yoğunlukları saptanmış; şairin zihinsel sözlüğündeki ağırlık merkezleri nicel olarak belirlenmiştir.²³

2.2. Kelime İlişki Ağları (Links): Anahtar kavramların metin içerisinde birbirleriyle

¹⁸ Gökçek, “Mehmet Akif Ersoy”, Erişim 15 Mayıs 2026.

¹⁹ Güleç, *Klasik Türk Edebiyatında Dijital Uygulamalar*, 45-48.

²⁰ Ayşe Tarhan, “Dânişmend-Nâme ve Mirkâtü'l-Cihâd Üzerine Stylometri İncelemesi”, *Söylem Filoloji Dergisi* 10/2 (Ağustos 2025), 1307-1308.

²¹ Stéfan Sinclair - Geoffrey Rockwell, *Voyant Tools* (Versiyon 2.6) (Bilgisayar Yazılımı), <https://voyant-tools.org/>.

²² Ayşe Tarhan, “Edebiyat Araştırmacıları İçin Bilgisayar Dilleri ve Metin Madenciliği”, *Littera Turca* 10/3 (Yaz 2024), 460-461.

²³ Bilginer Onan, “Söz Varlığı Terminolojisi Üzerine Bir Analiz Çalışması”, *Millî Eğitim* 210 (Bahar 2016), 15.

kurdukları anlamsal bağlar ve mikro düzeydeki kümelenmeler haritalandırılmıştır. Bu değişken, şairin kelimelere yüklediği bağlamsal anlam dünyasını ve sözlü kültür ortamlarının getirdiği anlamsal birliktelikleri çözmede temel kılavuz olmuştur.²⁴

2.3. Tematik Dağılım Grafikleri (Trends): Seçilen kavramların metnin başından sonuna kadar sergilediği görece frekans dalgalanmaları ve kırılma noktaları tespit edilmiştir.

2.4. Bağlamsal Kelime Ağacı (WordTree): Hitap, nida ve diyalog kalıplarının metin içi söylevde hangi kavramlarla dallandığı incelenerek söylem hiyerarşisi çözümlenmiştir.

Bulgular

Mehmet Âkif'in edebî ve fikrî gelişiminde yapısal, mekânsal ve düşünsel kırılmaları temsil eden *Safahat* (birinci kitap) ile *Âsım*'ın (altıncı kitap) bilgisayar destekli metin madenciliği yöntemleriyle taranması; şairin zihinsel dönüşümüne dair oldukça nesnel ve çarpıcı bulgular ortaya koymuştur. Şüphesiz Âkif, dilin ifade imkânlarını sonuna kadar zorlayan ve Türkçeyi her türlü beşerî, toplumsal ve mekânsal yansımayı aktarabilecek şiir dili hâline getiren bir dil işçisidir.²⁵ Onun bu dil becerisi; birinci kitaptaki sözlü kültür ortamlarının, sokağın ve kahvehanelerin canlı realizmi ile altıncı kitaptaki ideal neslin inşası arasındaki diyalektik bağı kurmada en önemli etkindir.²⁶ Voyant Tools yazılımının sunduğu kelime bağlantıları (links) değişkeni de şairin zihnindeki bu büyük kırılmayı mikro düzeydeki kelime kümelenmeleri üzerinden somutlaştırmaktadır.

1. *Safahat* (1. Kitap): Çaresizlik, Sözlü Kültür ve Nida Dünyası

Âkif'in dil işçiliği, sokağın canlılığını ve toplumun yaşantısını ifade kabiliyeti belirlenen yönetsel sıralama çerçevesinde değerlendirilmiştir. İlk olarak yazılımın sıklık (frekans) analizi verileri incelendiğinde temizlenmiş derlem genelinde en yüksek kullanım yoğunluğuna sahip olan dilsel ögenin yetmiş bir kez tekrar eden “ey” nidası olduğu saptanmıştır. Metnin zihinsel sözlüğündeki ağırlık merkezini belirleyen bu nidayı sırasıyla “**ben (62), artık (61), sen (53), zaman (48), kadın (28), Ömer (28), çocuk (22) ve zavallı (20)**” kelimeleri takip etmektedir. Şairin bu ilk eserinde hitap kalıplarının, toplumun ve sokağın daha dertli insanını niteleyen kelimelerin en tepede yer alması; metnin yapısal karakterini ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulgular, Âkif'in şiiri adeta sokağın ortasına taşıyarak halkın canlı ve doğal konuşma dilini şiire aktarmadaki maharetini desteklemesi açısından önem arz etmektedir.²⁷ Şairin kelime çeşitliliğinin zirvede olduğu bu ilk ese-

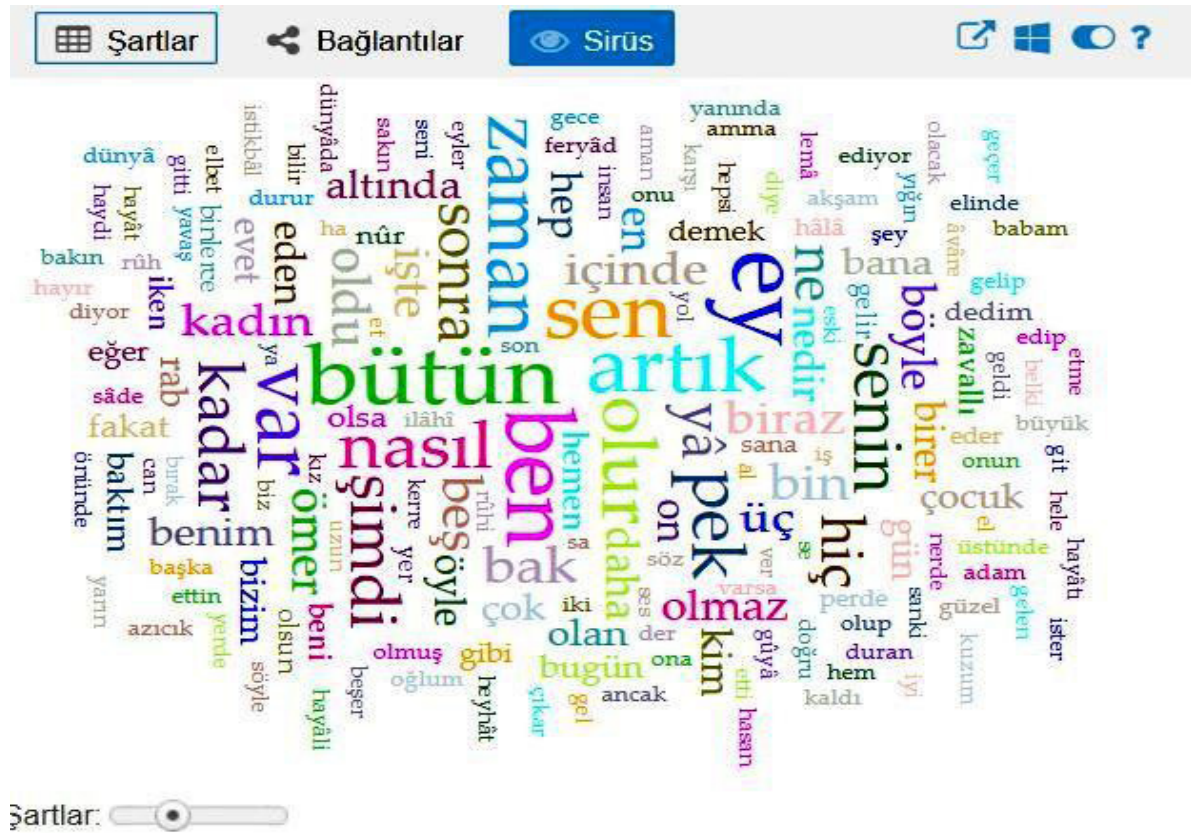
24 Küçükbasmacı, “Safahat'ta Hayatın Farklı Hâlleri ya da Sözlü Kültür Ortamları”, 356.

25 Fazıl Gökçek, “Mehmet Akif Ersoy”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Erişim 15 Mayıs 2026, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mehmet-akif-ersoy>.

26 Nurettin Topçu, *Mehmed Akif*, 47-51.

27 Gökçek, “Mehmet Akif Ersoy”, 15 Mayıs 2026,

rinde geniş bir söz varlığı havuzundan beslenerek kadın, çocuk, zavallı gibi sözcüklerle toplumsal kırılğanlıkları metnin merkezine yerleştirdiği belirlenmiştir.²⁸

Safahat Sıklık (Frekans) Analizi (Cirrus & Summary) Görsel 1

Cümle başına ortalama kelime sayısı: 14725,0

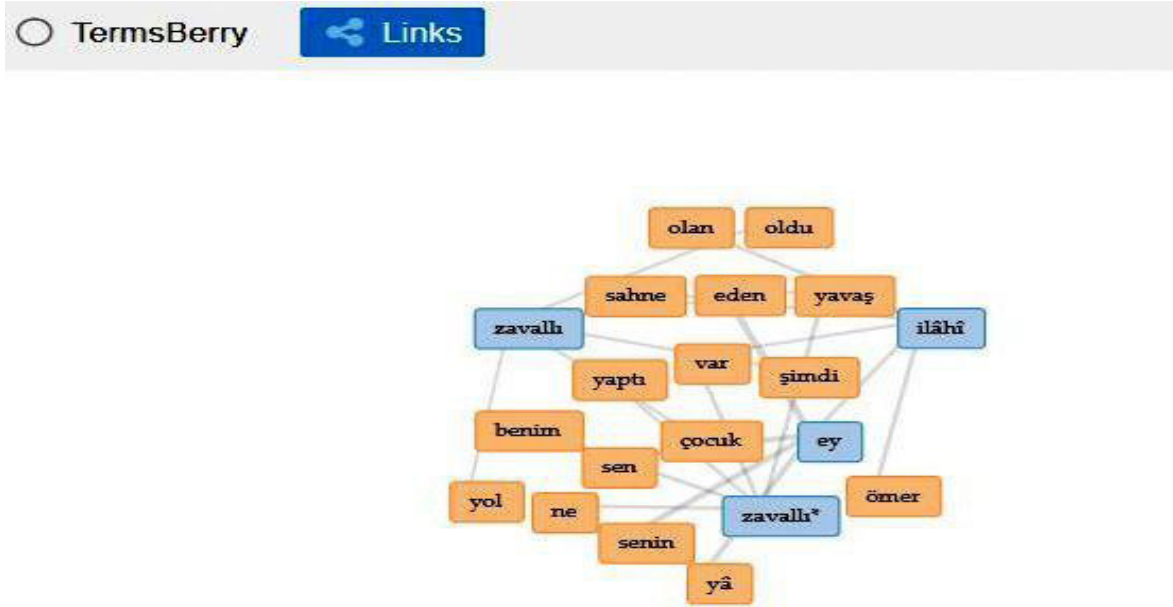
Metin derlemesinde en sık kullanılan kelimeler :

- **ey** (71) ; **bütün** (65) ; **var** (62) ; **ben** (62) ; **artık** (61) ; **olur** (54) ; **sen** (53) ; **zaman** (48) ; **nasıl** (45) ; **senin** (44) ; **pek** (44) ; **şimdi** (41) ; **kadar** (39) ; **sonra** (38) ; **hiç** (37) ; **ya** (33) ; **ne** (33) ; **kutu** (33) ; **oldu** (32) ; **İşte** (32) ; **biraz** (32) ; **beş** (32) ; **bak** (32) ; **içinde** (31) ; **üç** (28) ; **Ömer** (28) ; **kadın** (28) ; **böyle** (28) ; **nedir** (27) ; **birer** (27) ; **tr** (26) ; **daha** (26) ; **öyle** (25) ; **olmaz** (25) ; **hep** (25) ; **altında** (24) ; **üzerinde** (24) ; **olan** (24) ; **kim** (24) ; **eden** (24) ; **benim** (24) ; **rab** (23) ; **evet** (23) ; **çok** (23) ; **bana** (23) ; **gün** (22) ; **fakat** (22) ; **çocuk** (22) ; **bizim** (22) ; **zavallı** (20) ; **olsa** (20) ; **iken** (20) ; **hemen** (20) ; **gibi** (20) ; **gelir** (20) ; **bugün** (20) ; **beni** (20) ; **baktım** (20) ; **nûr** (19)

Safahat En Sık Kullanılan Kelimeler Görsel 2

28 Ayrıntılı bilgi için bk. *Safahat Görsel 1* ve *Görsel 1*.

İkinci aşamada yazılımın kelime ilişki ağları (links) modülü üzerinden üretilen kavramsal ağ tahlil edildiğinde merkezde yer alan “ey” nidasının doğrudan “zavallı, Ömer, ilâhî” kelimeleriyle güçlü bağlar kurduğu ve bir düğüm noktası oluşturduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde derlemdeki kırılma noktalarını işaret eden “artık” kelimesinin ise “kadın, bugün, perde ve çocuk” kavramlarıyla sarmalandığı görülmüştür. Bu anlamsal kümelenmeler, edebiyat sosyolojisi açısından şairin yaşadığı devrin toplumsal acılarına tuttuğu gerçekçi aynanın somut delilleri sayılabilmektedir. “Ey” ile “zavallı” arasındaki yakın bağ; sokağın, yetimlerin ve dul kalmış insanların çaresizliğini ortaya koyarken “Artık” kelimesinin “kadın ve çocuk” ile kurduğu ilişki ağı ise dağılan aile yapısını ve mahalle aralarında bizzat şahit olunan çaresiz sahneleri kuramsal olarak desteklemektedir. “Cihan” kelimesinin “bütün ve nûr” ile kesişmesi de bu ilk dönemde yaşanan buhranların reçetesinin henüz pratik bir aksiyon planında değil manevi yönelişte arandığının işareti sayılabilmektedir.²⁹

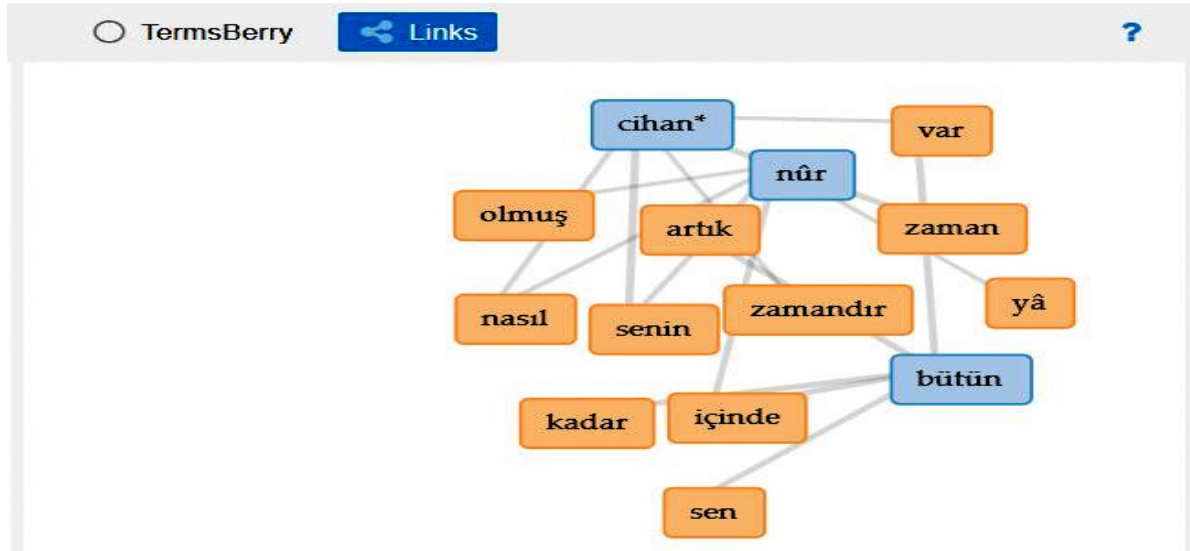
Safahat Kelime İlişki Ağları (Links) Görsel 3

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. *Safahat Görsel 3, Görsel 4 ve Görsel 5*.

Sa-

fahat Kelime İlişki Ağları (Links) Görsel 4

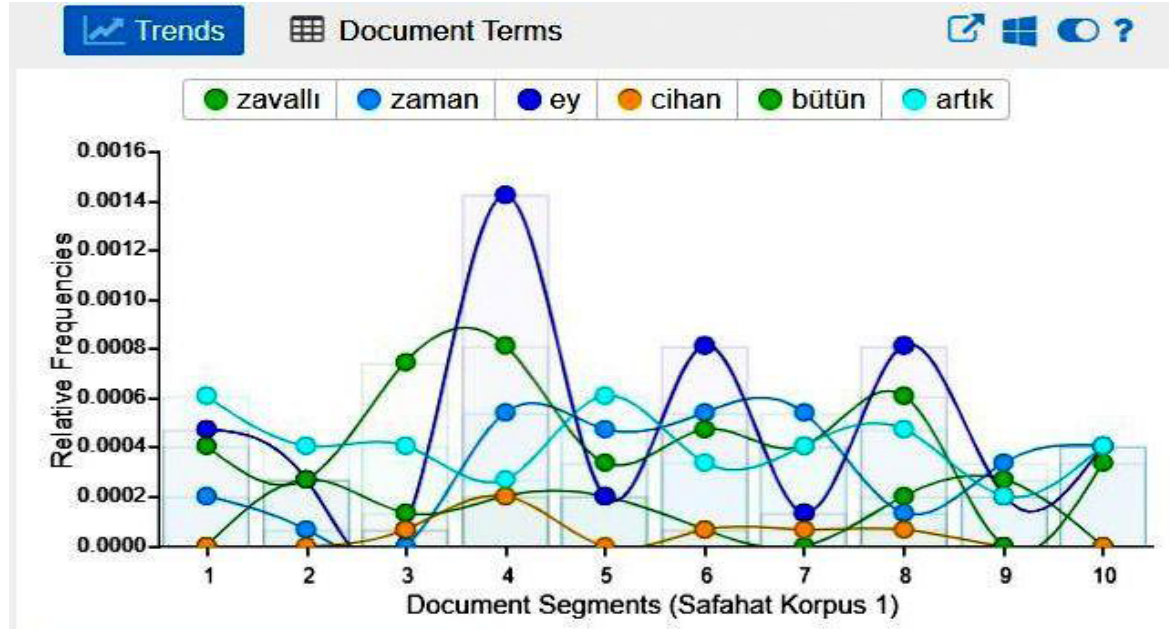

Safahat Kelime İlişki Ağları (Links) Görsel 5

Üçüncü basamakta kelimelerin metnin başından sonuna kadar sergilediği görece frekans dalgalanmalarını gösteren tematik dağılım grafikleri (trends) incelenmiştir. İncelenen verilerde “ey” nidası ile “zavallı” kelimesinin metnin ilk yarısında son derece yüksek ve kararlı bir salınım sergilediği, son bölümlere doğru ise yerini “artık” ve “cihan” kelimelerinin yükselen grafik eğrisine bıraktığı saptanmıştır. Bu görece frekans hareketliliği, Âkîf’in manzum hikayelerindeki tematik gidişatı yansıtmaktadır. Bu veriler, eserin ilk kısımlarında kahvehane ve sokak gibi sözlü kültür ortamlarından süzülen feryat ve çaresiz hayat tasvirleri yoğunluğuna karşın metnin sonuna doğru bütüncül bir cihan tasavvurunun ağırlık kazandığını verisel olarak kuvvetlendirmiştir.³⁰ Kelimelerin

30 Okay, Mehmet Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi, 74.

metin içindeki bu dengeli salınımı, eserin dağınık şiirlerden oluşmadığını aksine kendi içinde sistemli bir düşünce seyri barındırdığını doğrular niteliktedir.³¹

Safahat Tematik Dağılım Grafikleri (Trends) Görsel 6

Yöntemsel sıralamamızın son aşamasını oluşturan ve hitap kalıplarının metin içi söyleşide hangi kavramlarla dallandığını çözen bağlamsal kelime ağacı (wordtree) verilerinde “**ey**” ifadesinin alt dallarında en çok “**semâ, sitâre, lemâ, hâksâr, kâbûsi, sen, bak ve Ömer**” sözcüklerinin sıralandığı tespit edilmiştir. Bu durum, birinci kitaptaki söylem yapısının temel karakterini ortaya koymaktadır. Âkif, metin genelinde edilgen bir feryat makamındadır. Şair, “**semâ, sitâre ve lemâ**” seslenişleriyle çaresizliğini ilahi iradeye arz etmekte ve ondan yardım beklemektedir. Bununla birlikte “**bak**” yönlendirmesinin alt dallarında görülen “**bana, sana, insanlara, yollarda ve Hâlık**” sözcükleri ise sokağı tanıklığa çağırın bir dili destekleyici durumdadır. Kelime ağacındaki bu dallanma yapısı değerlendirildiğinde şairin bu ilk eserinde toplumsal yaraları büyük bir hitabet gücüyle teşhis ettiğini ancak henüz bu yaraları iyileştirecek bir eylem kurgulamadığını söylemek yanlış olmasa gerek.³²

³¹ Ayrıntılı bilgi için bk. *Safahat Görsel 6*.

³² Ayrıntılı bilgi için bk. *Safahat Görsel 7 ve Görsel 8*.

Safahat Bağlamsal Kelime Ağacı (WordTree) Görsel 7

Safahat Bağlamsal Kelime Ağacı (WordTree) Görsel 8

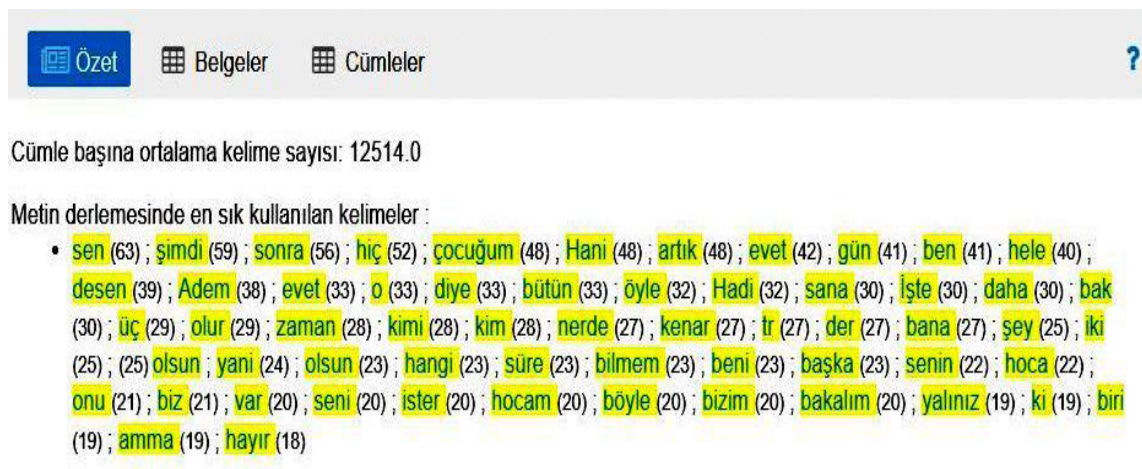
2. Âsım (6. Kitap): Aksiyon Felsefesi, İrade ve Karakter İnşası

Safahat'ın eylemsel ve sanatsal zirvesini temsil eden *Âsım*'ın veri seti yazılıma yüklendiğinde ilk kitaptaki edilgen feryat dilinin yerini kararlı, inşa edici ve aksiyon odaklı bir söylemin aldığı görülmüştür. Bu doğrultuda ilk olarak sıklık (frekans) analizi verileri incelendiğinde ilk kitapta zirvede yer alan “**ey**” nidasının getirdiği çaresiz yakarış tonunun yerine metinde altmış üç kez tekrar eden “**sen**” ifadesinin yerleştiği saptanmıştır. Metnin merkezine yerleşen bu ifadenin ise sırasıyla “**şimdi (59)**, **sonra (56)**, **hiç (52)**, **oğlum (48)**, **artık (48)**, **evet (42)**, **ben (41)** ve **adam (38)**” söz-

cükleriyle sarmalandığı görülmüştür. Söz varlığı havuzundaki bu değişim, şairin Türkçeyi sadece sokağı ve çaresizliği tasvir eden bir vasıta olarak değil bir inşa dili olarak da ne kadar yetkin kullandığını destekleyici mahiyettedir. İlk kitapta yetim, zavallı ve sokakta resmedilen pasif çocuk öznesi; *Âsım*'da şairin doğrudan hitap ettiği, adam olmasını beklediği ve geleceği omuzlayacak dinamik bir karaktere evrilmiştir diyebiliriz.³³

Âsım Sıklık (Frekans) Analizi (Cirrus & Summary) Görsel I

Âsım En Sık Kullanılan Kelimeler Görsel 2

33 Ayrıntılı bilgi için bk. *Âsım Görsel 1 ve Görsel 2*.

İkincil olarak kelime ilişki ağları (links) tahlil edildiğinde yeni düğüm noktasını oluşturan “sen” kavramının doğrudan “oğlum ve adam” kelimeleriyle kopmaz ve güçlü bağlar kurduğu saptanmıştır. Eserdeki bu anlamsal kümelenme, Âkif’in toplumsal hayattaki yozlaşmaya karşı ürettiği eylemsel reçetenin somut bir delili sayılabilir. Voyant Tools yazılımının ortaya koyduğu diğer bir ilişki ağı ise “evet” kelimesinin çevresinde “bak, oğlum, hoca, lazım, sebat ve şimdi” ifadelerinin düğümlenmesidir.³⁴ “Evet” nidası etrafındaki bu örüntü, metnin sadece nasihatlerden ziyade hoca ile genç nesil arasında canlı, söyleşmeli ve ikna esasına dayalı bir irade mücadelesi barındırdığını desteklemesi bakımından önem arz etmektedir.³⁵

Âsım

Kelime İlişki Ağları (Links) Görsel 3

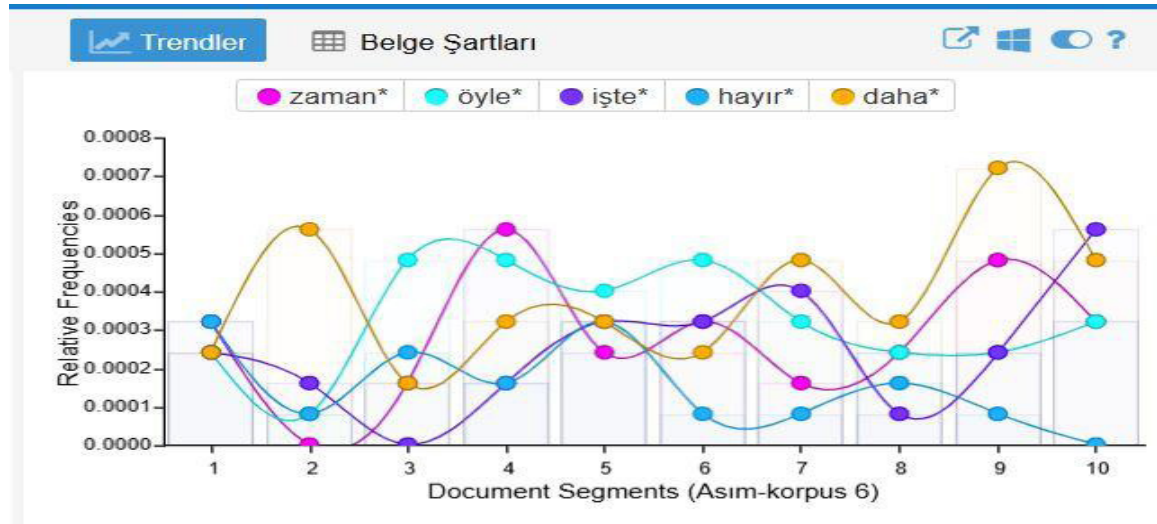
Üçüncü aşamada kelimelerin metin içi salınımlarını gösteren tematik dağılım grafikleri (trends) incelendiğinde “oğlum” ve “evet” kelimelerinin eserin başından sonuna kadar son derece yüksek, dengeli ve kararlı bir grafik eğrisi çizdiği saptanmıştır. Buna karşılık eserin son çeyreğinde “zaman” kavramının etrafında “işte, öyle, artık ve hayır” kelimelerinin bulunduğu yükselen bir kırılma noktası tespit edilmiştir.³⁶ Kelimelerin kullanım sıklığında görülen bu hareketlilik, Âkif’in idealize ettiği neslin zaman algısını verilerle kuvvetlendirmektedir. Bu zaman bilinci; kararsızlıktan uzak, rasyonel ve eylemi tam da içinde bulunan an içerisinde gerçekleştirmeyi hedefleyen dinamik bir yapıya sahiptir.³⁷

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Âsım Görsel 3.

³⁵ Kop, “Safahat’ta Göre Mehmet Akif’in Eğitim Anlayışı”, 371.

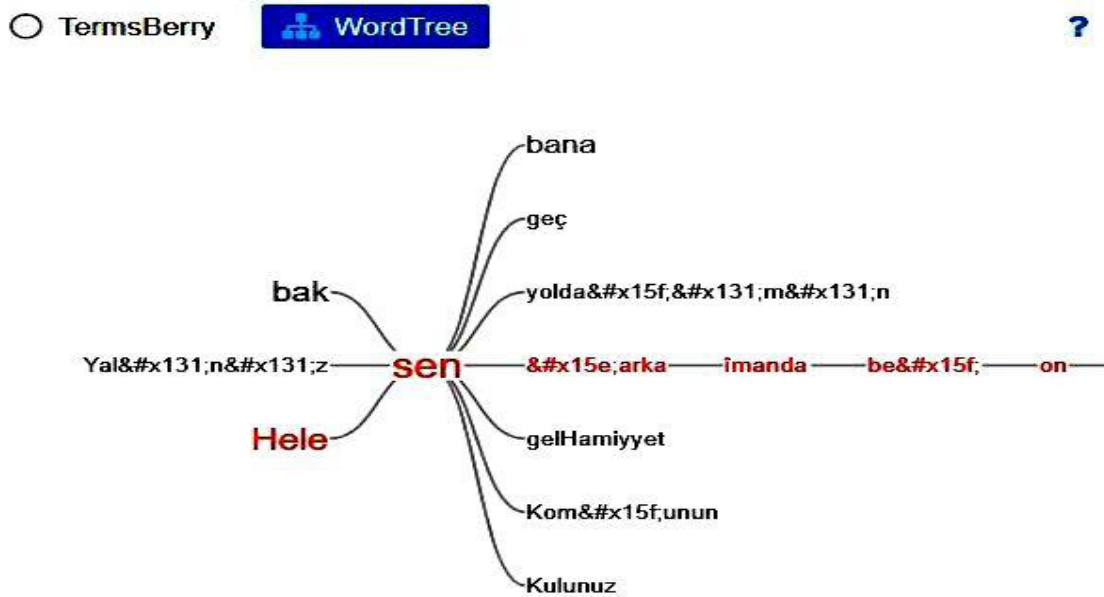
³⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Âsım Görsel 4.

³⁷ Muharrem Dayanç, “Safahat’tan Hareketle Mehmet Akif’in Zamanını ve Batı’yı Değerlendirishi”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 133-135.

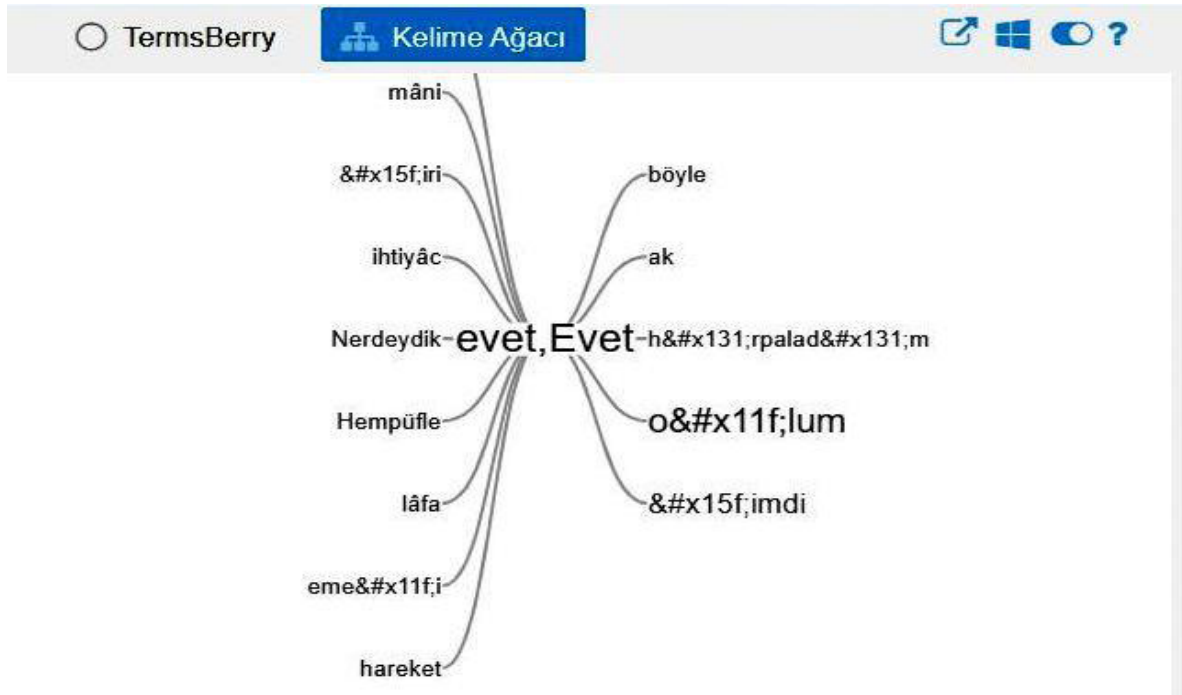
Âsım Tematik Dağılım Grafikleri (Trends) Görsel 4

Yöntemsel sıralamamızın son basamağını oluşturan bağlamsal kelime ağacı (wordtree) verilerinde merkezdeki “sen” sözcüğünün alt dallarında en çok “hele, bak, bana, geç, kulunuz” sözcüklerinin “evet” ifadesinin alt dallarında ise “hareket, böyle, ihtiyaç, oğlum ve şimdi” sözcüklerinin kümелendiği görülmüştür.³⁸ Kelime ağacındaki bu dallanma yapısı, birinci kitaptaki edilgen nidanın yerini eylemi yönlendiren ve yanlışa set çeken bir aklın yönlendirme ifadelerine bıraktığını desteklemektedir.

Âsım Bağlamsal Kelime Ağacı (WordTree) Görsel 5

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. *Âsım Görsel 5 ve Görsel 6*.

Âsım Bağlamsal Kelime Ağacı (WordTree) Görsel 6

SONUÇ

Bu çalışmada Mehmet Âkif Ersoy'un edebî ve fikrî serüvenindeki dönüşüm, *Safahat*'ın birinci kitabı *Safahat* ile eylemsel zirvesini temsil eden altıncı kitabı *Âsım* özelinde Dijital Beşerî Bilimler perspektifiyle incelenmiştir. Geleneksel yakın okuma ve öznel yorumlama pratiklerinin sınırlılıkları aşılarak metin madenciliği yöntemiyle yazarın realizmden aksiyonel idealizme geçiş süreci nesnel verilere dayandırılmıştır. Sıklık (frekans) analizi ve kelime ilişki ağları (links) verileri ışığında *Safahat*'ın birinci kitabında yer alan söylemin merkezini “ey” nidasının oluşturduğu ve bu kavramın etrafında “zavallı, artık, kadın, çocuk” gibi sözcüklerin kümелendiği tespit edilmiştir. Bu kavramsal örüntü, yazarın dönemin toplumsal krizlerini sözlü kültür ortamlarından (kahvehane, sokak vb.) süzerek metne taşıdığını ve bu süreçte edilgen bir tanık konumunda bulunduğunu nicel olarak desteklemektedir. Tematik dağılım grafiklerinde gözlemlenen frekans dalgalanmaları da söz konusu edilgenliğin ve sosyolojik çözülme evresine yönelik betimlemelerin metnin geneline hâkim olduğunu doğrulamaktadır.

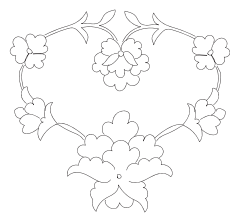
Şairin eylem ve irade felsefesinin somutlaştığı *Âsım* kitabında ise söylemin köklü bir yapısal değişime uğradığı saptanmıştır. Bağlamsal kelime ağacı ve ilişki ağları verilerine göre metnin odak

noktasına “oğlum”, “sen” ve “adam” kavramları yerleşmiştir. Ayrıca “evet, dinle, bak, hareket, şimdi, lazım” gibi yönlendirici ifadelerin oluşturduğu anlamsal ağlar, eserin tek yönlü didaktik bir metin olmaktan uzaklaştırmıştır. Bununla birlikte bu ifadeler, eserin karşılıklı etkileşime dayalı bir ikna ve inşa mekanizması barındırdığını kuvvetlendirmektedir. Bu evrede zaman algısı da pasif bir akış olmaktan çıkıp cehalete ve eylemsizliğe karşı anında harekete geçen yönlendirici bir aksiyon şuuruna dönüşmüştür. Neticede bilgisayar destekli metin analizi aracı “Voyant Tools” yardımıyla hazırlanan bu çalışma, Mehmet Âkif Ersoy’un edebî değişimini ve zihniyet dünyasındaki dönüşümleri uzak okuma vizyonu ile nesnelleştirmektedir. Elde edilen veriler, yazarın birinci kitapta toplumsal yaraları teşhis eden pasif bir gözlemci iken altıncı kitapta aksiyoner bir karakter inşasına dönüştüğünü istatistiksel verilerle desteklemektedir. Bu bağlamda uygulanan kavramsal metin madenciliği yöntemlerinin gelecekte *Safahat* eserinin tamamına tatbik edilmesi, şairin edebî ve fikrî dönüşümünün daha bütüncül bir ölçekte ve doğrulanabilir bir çerçevede değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Aladağ, Fatma. “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (Şubat 2020), 773-796.
- Atan, Suat. “Metin Madenciliği: İmkanlar, Yöntemler ve Kısıtlar”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31 (Mayıs 2020), 220-239.
- Can, Fazlı-Patton, Jon M. “A Stylometric Analysis of Yasar Kemal’s Ince Memed Tetralogy”. *Computers and the Humanities* 38/4 (2004), 457-467.
- Dayanç, Muharrem. “Safahat’tan Hareketle Mehmet Akif’in Zamanını ve Batı’yı Değerlendirishi”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 131-152.
- Ersoy, Mehmed Âkif. *Safahat*. Haz. Necmettin Turinay. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 2021.
- Fırat, Hatice. “Safahat ve Aile Eğitimi”. *Türkoloji Araştırmaları (Fuat Özdemir Anısı Özel Sayısı)* (1997), 85-106.
- Gökçek, Fazıl. “Mehmet Akif Ersoy”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 15 Mayıs 2026. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mehmet-akif-ersoy>
- Güleç, İsmail (ed.). *Klasik Türk Edebiyatında Dijital Uygulamalar*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2025.
- Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri I: Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 45. Baskı, 2025.

- Kop, Yaşar. “Safahat’a Göre Mehmet Akif’in Eğitim Anlayışı”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 41 (Mart 2017), 363-377.
- Küçük, Murat. “Mehmet Akif Ersoy ve Türkçe”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 21/2 (2014), 93-112.
- Küçükbasımacı, Gülten. “Safahat’ta Hayatın Farklı Hâlleri ya da Sözlü Kültür Ortamları”. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2015), 350-369.
- Lagutina, Ksenia vd. “A Survey on Stylometric Text Features”. *2019 25th Conference of Open Innovations Association (FRUCT)* (2019), 184-195.
- Okay, M. Orhan. *Mehmet Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1989.
- Okay, M. Orhan - Düzdağ, M. Ertuğrul. “Mehmet Akif Ersoy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/432-435. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Onan, Bilginer. “Söz Varlığı Terminolojisi Üzerine Bir Analiz Çalışması”. *Millî Eğitim* 210 (Bahar 2016), 7-28.
- Rockwell, Geoffrey - Passarotti, Marco. “The Index Thomisticus as a Big Data Project”. (2019).
- Sinclair, Stéfán - Rockwell, Geoffrey. *Voyant Tools (Versiyon 2.6)*. Bilgisayar Yazılımı. <https://voyant-tools.org/>
- Şeker, Sadı Evren. “Metin Madenciliği (Text Mining)”. *YBS Ansiklopedi* 2/3 (Eylül 2015), 1-10.
- Tarhan, Ayşe. “Dânişmend-Nâme ve Mirkâtü’l-Cihâd Üzerine Stylometri İncelemesi”. *Söylem Filoloji Dergisi* 10/2 (Ağustos 2025), 1306-1308.
- Tarhan, Ayşe. “Edebiyat Araştırmacıları İçin Bilgisayar Dilleri ve Metin Madenciliği”. *Littera Turca* 10/3 (Yaz 2024), 458-471.
- Tarhan, Ayşe. *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2025.
- Topçu, Nurettin. *Mehmed Akif*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Uğur, Yunus (ed.). *Dijital Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023.
- Bu çalışmada üretken yapay zekâ araçlarından Gemini; yazım denetimi ve üslup düzeltmelerinde kullanılmıştır.

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

E-ISSN: 3023-820X
Yaz 2026 Summer 2026
Cilt 3 Volume 3
Sayı 1 Issue 1